

IV ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ АСПІРАНТІВ І СТУДЕНТІВ “АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МЕДІЄВІСТИКИ”

27–28 квітня 2018 року в Національному університеті “Чернігівський колегіум” ім. Т. Г. Шевченка відбулась IV Всеукраїнська наукова конференція аспірантів і студентів “**Актуальні проблеми сучасної української медієвістики**”. У роботі конференції взяли участь 10 учених – представників НАН України та різних українських університетів, 8 аспірантів і 6 студентів із різних університетів, які представили 25 доповідей з історії, літератури та філософії середніх століть та епохи Бароко. Головою Оргкомітету сесії був перший проректор НУЧК ім. Т. Г. Шевченка доктор історичних наук, професор **Володимир Дятлов**, а співголовами – науковий секретар Центру вивчення історії релігії та Церкви ім. архієпископа Лазаря Барановича при Інституті історії, етнології та правознавства ім. М. О. Лазаревського НУЧК **Віталій Шумило** та кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури НУЧК **Світлана Шумило**.

Наукову конференцію відкрив перший проректор НУЧК **Володимир Дятлов**. Він зазначив, що протягом різних років у науці кардинально змінювалося ставлення до історії і культури середньовіччя, що свідчить про недостатню вивченість цього періоду людської історії і актуальність щорічних наукових конференцій з медієвістики, які вже четвертий рік поспіль проходять у Національному університеті “Чернігівський колегіум”. Пан проректор подякував постійним учасникам медієвістичних читань та побажав успіху молодому поколінню медієвістів.

З вітальним словом до учасників конференції звернувся доктор філологічних наук, провідний науковий співробітник НАН України, відомий фахівець з української літератури пізнього середньовіччя **Юрій Пелешенко**. Він наголосив на особливій складності предмета давньоукраїнської літератури для її вивчення в університеті та аспірантурі, яка обумовлена древньою

мовою пам'яток, складністю їх атрибуції та текстологічної роботи із ними, особливістю уявлень про авторство, характерних для Давньої Русі і необхідністю проникнення в деякі аспекти середньовічного світогляду для об'єктивного аналізу давніх пам'яток.

З відкритими лекціями на пленарному засіданні виступили провідні вчені-медієвісти України, котрі висвітлили широкий спектр питань, пов'язаних з проблемами політичної, церковної, культурної, соціальної, мистецької історії Русі-України Х–XVIII століть. Найбільшу увагу вчені приділили проблематиці якості освіти в Україні епохи Бароко, актуалізації гуманітарних знань, необхідності глибокого вивчення літератури та історії середніх віків для сучасної української молоді.

Зокрема перший доповідач, доктор філологічних наук, професор Львівського національного університету імені Івана Франка **Богдана Криса** відмітила, що сучасна молодь без знання медієвістики подібна до дерева, в якого відняли коріння: зовні воно ще зелене, але жити далі та рости вже не спроможне. Пані Богдана, znana дослідниця творчості Кирила Транквіліона-Ставровецького та видавець його “Учительного Євангелія” українською мовою, назвала свою відкриту лекцію “Кирило Транквіліон Ставровецький: проблематика життя і творчості”. У ній було зроблено спробу традиційну, засвідчену в наукових студіях XIX – I пол. XX ст., проблематику життя і творчості Кирила Транквіліона Ставровецького, одного з найвидатніших авторів раннього українського бароко, зіставити з рецепцією його творчої спадщини у дослідженнях кінця XX – поч. XXI ст. У цьому плані наголошено, з одного боку, на можливостях і реалізації нових підходів до історичного й літературного контекстів Ставровецького, що уможливує зміни в перспективі його сприйняття – поза стереотипами й спрощеннями, що виникли на хвилях тодішніх протистоянь, а з іншого – на відкритті глибинних пластів його філософії й риторики та на особливостях їх співвідношення у творах різних жанрів. Значну увагу присвячено проблемі авторства – особливій сфері, ядро якої, попри несподівані, як на той час, прояви, визначає усвідомлення особистого Божого Дару й покликання.

В лекції доктора філологічних наук, професора Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна **Олени Матушек** “Освітні обрії Лазаря Барановича” було звернено увагу на освіту архієпископа Чернігівського і Новгород-Сіверського Лазаря Барановича. Зокрема йшлося про навчальні заклади, де, ймовірно, вчився архієпископ, курси, що там читалися. Особливої уваги заслуговує освітня діяльність Барановича у Могилянській колегії, де він викладав у класах інфими, граматики та риторики. Особливої уваги у лекції було приділено сприйняттю Лазарем Барановичем письменницької й книговидавничої діяльності як засади для спасіння.

Відкрита лекція кандидата історичних наук, наукового співробітника Центру краєзнавства ім. академіка П. Т. Тронька ХНУ імені В. Н. Каразіна **В'ячеслава Грекова** стосувалась стереотипів, що побутують у науковому та навчальному просторах щодо тлумачення поняття “Русь”. Було подано коротку характеристику вживання в історичній науці термінів “Київська Русь”, “Давня Русь”, озвучена проблема відсутності чіткого категоріального апарату. Зазначена проблема існування шаблонів, літописності у навчальній літературі та наведені наслідки побутування таких явищ. Проведено порівняння за допомогою контент-аналізу Іпатіївського та Лаврентіївського літописів щодо використання поняття “Русь” та його похідних. Була наведена основна характеристика закордонних джерел X–XIII ст., що описували територію сучасної України.

Кандидат історичних наук, старший співробітник Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України **Дмитро Гордієнко** свою доповідь зосередив на категоріях середньовічної культури, з-поміж яких є “Доля”, перейнята середньовіччям з античної культури. На перший погляд, *доля* є абсолютно не сумісною з ученням Християнської Церкви, однак, як випливає з текстів, вона займала уми європейських інтелектуалів, у тому числі українських, упродовж усього середньовіччя. Частково *доля* була переосмислена в категорії *Божественного провидіння*, яке, у свою чергу, породило іншу філософську дилему: співвідношення Божественного провидіння та свободи волі. Значний вплив на осмислення християнськими авторами *долі* справило вчення стоїків та гностиків. Саме стоїки першими розділили провидіння та долю, а гностики виробили вчення про подолання долі через здобуття вищого знання. Безпосередньо з християнських авторів *долю* осмислювали Юстин Філософ, Григорій Ніський, Немезій Емеський. Своєрідним містком між античністю і середньовіччям стала творчість Боеція, який також приділив значну увагу проблемі християнського осмислення долі, а через Боеція *доля* потрапила в категоріальний апарат західних філософів та богословів, наприклад П’єра Абеляра чи Томи Аквінського. Різноманітні знамення як передвісники різноманітних бід червоною ниткою проходять через усю середньовічну літературу, у тому числі духовного змісту. Парадоксальним видається поширення сюжету сновидінь в агіографічній літературі при тому, що віра в сновидіння була заборонена рішеннями Лаодикійського Собору. Відтак Середньовіччя не поборолو і не відмовилось від ідеї *долі*, воно просто пристосувало її до власних потреб та уявлень. *Доля* виявила стійкість і увійшла в систему протонародного світогляду, в уяву мислителів і митців і на сьогодні є однією з наскрізних тем художньої і навіть наукової літератури.

У доповіді кандидата філологічних наук, доцента Київського університету імені Бориса Грінченка **Катерини Борисенко** ішлося про історію

розвитку жанру богословсько-полемічного трактату в українській літературі на межі XVII–XVIII ст., зокрема про дискусії між представниками офіційного православ'я та старообрядцями. Визначаються характерні стилістичні особливості, зокрема філологічна аргументація. Виокремлюються провідні напрямки тогочасної полеміки, вказується на роль та місце полемічних розправ у творчості провідних вітчизняних барокових авторів.

Виступ доктора історичних наук, професора кафедри всесвітньої історії факультету історії, політології і міжнародних відносин Державного вищого навчального закладу “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника” у Івано-Франківську стосувався аспектів діяльності Центру медієвістичних студій, створеного наприкінці 2015 р. Під керівництвом **Мирослава Волощука** фахівці ЦМС у складі семеро осіб обрали два головні напрями наукової діяльності – історія Галича і Галицької землі, а також міграційні процеси доби Середньовіччя. Важливою складовою є проведення на базі ЦМС відкритих лекцій із запрошенням вітчизняних та іноземних спеціалістів, робота з учнівською і студентською молоддю з метою наближення їх до кращого розуміння середньовічної доби. ЦМС веде активну участь у проведенні та співорганізації міжнародних конференцій серії *Colloquia Russica*. Тут видається збірник наукових праць “Галич”, “Студентські історичні зошити”. Спільні проекти з колегами-партнерами із України та країн Європи дозволяють з оптимізмом дивитися у майбутнє вітчизняної та прикарпатської медієвістики.

На пленарному засіданні також відбулася презентація матеріалів попередніх – другої та третьої – конференцій “Актуальні проблеми сучасної української медієвістики”, які увійшли в черговий номер щорічного наукового альманаху “Чернігівські Афіни”. Альманах видається в НУЧК ім. Т. Г. Шевченка і публікує наукові видання художніх текстів епохи Середньовіччя і Бароко і присвячені їм наукові роботи, в тому числі, і матеріали щорічних медієвістичних конференцій. Презентацію альманаху провела його науковий редактор **Світлана Шумило**.

На секційних засіданнях було представлено доповіді аспірантів та студентів різних вишів України, присвячені різним питанням української літератури Середньовіччя та епохи Бароко.

28 квітня учасникам конференції була запропонована екскурсія в Антонієві печери – одне з найзнаменітějšíх місць Чернігова, а також – історичним центром міста, його монастирями і храмами. Екскурсію провела доктор історичних наук, професор, відомий археолог **Олена Черненко**.

Матеріали IV Всеукраїнської наукової конференції аспірантів і студентів “Актуальні проблеми сучасної української медієвістики” увійдуть в наступний номер альманаху “Чернігівські Афіни”. За результатами конференції учасниками було прийнято рішення перформатувати цей захід із навчального,

для аспірантів і студентів, у науковий. Для цього потрібно розширити число запрошених науковців, але залишити право участі аспірантам і студентам. Крім того, учасниками було висловлено пропозицію про перетворення всеукраїнської медієвістичної конференції у міжнародну. Ймовірно, намічені перетворення відбудуться через рік – на ювілейній п'ятій конференції “Актуальні проблеми сучасної української медієвістики”.

На сьогодні, за зауваженням **Юрія Пелешенка**, ця конференція є єдиною постійною науковою платформою в Україні для виступів аспірантів і студентів-філологів, що займаються літературою середньовіччя, про її актуальність свідчить щорічне розширення числа українських вишів, які відправляють своїх підопічних у “Чернігівський колегіум” для апробації наукових досліджень.

Віталій Шумило